

A. J. GREIMAS IR STRUKTŪRINĖ SEMANTIKA

Žvelgiant į praeito dešimtmečio mokslo istorijos raidą, paaiškėja neseniai į vokiečių kalbą išversto A. J. Greimo veikalo¹⁾ svarba²⁾. Iš „parente pauvre“, pastumdėlės, kuri apie 1960 m. negalėjo pasirodyti priimtuose kalbos studijų šakų rateliuose neiššaukdama, geriausiu atveju, užjaučiančio šypsio, o dažnai net sukeldama agresyvias abejones, ar ji tikrai šitai aristokratiškai mokslo šakai priklauso, šiandien semantika išsivystė į viso kalbos mokslo centrinę šaką. Šiuo metu net kyla klausimas, ar iš viso yra kalbos mokslo šakų, kurios neturėtų būti laikomos semantikos dalimis, arba bent ar timai nuo semantikos nepriklausytų.

Kaip šį, pirmu žvilgsniu, stebėtiną išsivystymą išsiaiškinius? Raktą atsakymui randame mūsų apkalbamos knygos dvipliniame pavadinime: „Struktūrinė semantika“. Žiūrint iš 1960 m. perspektyvos, negalima pateisinti bet kokio įrodinėjimo, kad trūko arba bent nebuvo gana išsimokslinimo ar tai semantikos ar tai struktūrinių metodų srityse. Semantikos problemos jau diskutuojamos daugiau kaip 2000 metų, o specifiškai struktūrinę metodiką, nuo Ferdinand de Saussure laikų, kalbos

---

1) *Strukturelle Semantik* (Braunschweig: Friedr. Vieweg & Sohn GmbH-Verlag, 1969).

2) Vertė Aldona ir Horstas Žibai.

moksle naudojame taip dažnai, kad terminas „struktūrinis“ baigia prarasti savo sąvoką.

Nepaisant viso to, apie 1960 m. „struktūrinės semantikos“ dar nebuvo. Turime tam trūkumui ir paaiškinimų: iš vienos pusės, galima lengvai įrodyti, kad bendras principas reikalavo, jog naujus metodus reikėjo išbandyti ten, kur jų panaudojimas buvo mažiausiai problematiškas. Struktūralizmas davė pirmus didelius laimėjimus fonologijos srityje, bet kada fonologijoje išvystytus ir nušlifuosius metodus, kad ir per daug schematiškai, bandyta pritaikyti kitose kalbos mokslo srityse, ši metodika kapituliuavo prieš semantikos problemas. Iš kitos pusės galima sakyti, kad struktūrinių metodų išsivystymo ir behaviorizmo įtakos padidėjimo sutapimas, ypač Šiaurės Amerikoje, bent iš dalies buvo mokslo istorijos supuolimas. Behaviorizmo įtaka privedė prie „asemantiško kalbos mokslo“ pastatymo idealu, ką šiandien reikia ignoruoti tikrai kaip *contradictio in adiecto*. Nepaisant visų aiškinimų, lieka faktas, kad kalbos mokslo sistematikos sąvokoje, apie 1960 metus, pradėjo rodytis struktūrinės semantikos trūkumas. Šito trūkumo atpažinimo nuopelnas tenka tiems, kurie prie aukščiau minėto pasikeitimo privedė. Tikrai nėra jokio supuolimo, jog praeito dešimtmečio kalbos mokslo istorija vystėsi visos eilės vienas nuo kito nepriklausomų plėtojimų ženklu, kurie galų gale buvo sujungti struktūrinės semantikos išugdyme. Viena iš tų išsirutuliojusių kalbos mokslo šakų pasirodė prancūzų kalboje. Jos svarbiausieji atstovai yra A. J. Greimas ir B. Pottier. Šis įvykis yra vienas svarbiausių įvykių visame kalbos mokslo vystymuisi. Palyginus su Pragos mokykla, kurios tolimesniam vystymuisi trukdė dideli politiniai sunkumai, ir su Š. Amerikos savim pasitenkinančiu vienpusišku kalbos moksle, prancūzų kalbos mokslas, lygiai taip kaip ir danų, turėjo progos naudotis visomis egzistuojančiomis tradicijomis ir mokyklomis, ir palaikyti kontaktus su tuolaikinėmis filosofijos, sociologijos, psichologijos ir kitomis „sciences humaines“ šakų naujenybėmis.

Geriausias sąlygas minėtosioms galimybėms atpažinti ir joms išnaudoti turėjo 1917 m. gimęs lietuvis Algirdas Julius Greimas, kuris dar jaunas būdamas pritapo prancūzų dvasios pasaulyje. Universitetą jis baigė 1939 m. Grenoble pas dialektologą Duraffour, o 1948 m. Sorbonne pristatyta doktorato tezė buvo paruošta Charles Bruneau priežiūroje. Abu šie mokytojai yra tradicinio kalbos mokslo atstovai ir apskritai susidaro įspūdis, kad Greimas geriausiai turėtų pažinti kalbos mokslą, kuriame semantika egzistavo nuo senų laikų.

Nemažesnė jo pažintis ir su antrąja šaka, struktūriniu kalbos mokslu. Ir čia pažintis Greimui nereiškia, kad jis nuo jos priklauso, arba kad ji jam net pasidarytų dogmatiškai sektantišku mokslu. Greičiau ši pažintis pasidaro pagrindu savarankiškam ir kartais net asmeniškam apsiėjimui su iš abiejų pusių siūlomais iššaukimais. Struktūralizmo dominuojanti pradininkė yra europietiška tradicija, vedama Ženevos, Pragos ir Kopenhagos mokyklų, — tai faktas, kuris beveik savaime aiškus prancūziškame fone ir kuris būsimam struktūrinės semantikos bendrakūrėjui buvo neišmatuojamai vertingas.

Baigęs prancūzų universitetus, Greimas virš 12 metų dėstė Artimuosiuose Rytuose: nuo 1949 iki 1958 m. Aleksandrijos universitete, o nuo 1958 iki 1962 m. — Ankaros ir Istambulo universitetuose. Per tuos metus Greimo inspiruotų studentų darbai tapo mūsų diskutuojamos knygos dalimi ir leidžia mums suprasti, kaip toli ir kokiomis kryptimis išsišakoja struktūrinės semantikos šaknys. Santykiai su prancūzų kalbos mokslu, o taip pat ir su naujai prasiveržiančiais išsivystymais, kaip pavyzdžiui su Besançone B. Quemada vedamu „Centre d'Etudes du Vocabulaire Français“, tuo laiku niekuomet nebuvo nutraukti, o 1962 m. jie privedė prie sugrįžimo Prancūzijoje. Nuo 1962 iki 1965 m. Greimas dėstė Poitiers universitete, o nuo 1965 m. dėsto „Ecole Pratique des Hautes Etudes“ Paryžiuje, kur spėjo suburti daug pasėkėjų savo naujai kryptčiai. Prancūzijoje ir užsienyje atliktuose jo ir jo mokinių darbuose matyti Greimo pradėtas individualus kelias į struktūrinę semantiką. Šių laikų semantikos normalią panoramą nesufalsifikuosim, jei bendrai sakysime, kad su leksikologija sujungta smulkių ir smulkiausių kalbos vienetų semantinė analizė šiandien kalbos moksle yra, be abejonės, pilnateisė narė. Nors vis daugiau ir daugiau pripažįstame sintaksės ir semantinės sakinių analizės tapatybę, turime sutikti, kad semantikos bandymai iškilti virš sakinio, kaip pagrindinio vieneto, yra tik pirmieji žingsniai. Tuo tarpu Greimas ir jo mokiniai radikaliu būdu mums parodė, kad semantika gali apimti įvairaus dydžio kalbos vienetus. Tuo būdu — pasinaudodami rusų formalistų koncepcija, kuri pavieniais atvejais buvo naudojama Pragos ir Kopenhagos mokyklose — iš kalbos ir literatūros mokslų išvedimų jie sugebėjo sukurti metodologiskus vienetus, padarydami juos vienodomis, vienos, viską apimančios, semiotikos dalimis.

Čia būtinai reikia paminėti vieną, šituo būdu gautą, paskatinimą, kadangi kalbame apie vieną iš svarbiausių prancūzų įnašų naujausiam kalbos mokslo išsivystymui: turime ome-

nyje pirmiausia tik po jo mirties, o ir šiandien dar negana pripažintą Lucien Tesnière įtaką. Mūsų aptariamoje knygoje rasite aiškia tematikos koncentraciją apie aktantinius³⁾ modelius, kurie yra kaip tik pagrindiniai skyriai kalbos ir literatūros mokslo metodų vieningumui.

Šį įvadą baigdamas, norėčiau išreikšti asmenišką padėką už visą eilę detalių pasikalbėjimų ir diskusijų su Algirdu Julium Greimu, kuriuose man teko dalyvauti 1960 m. rugpjūčio mėnesį Besançone. Šie pasikalbėjimai davė daug lemiančio paskatinimo mano paties iki šiol atliktiems bandymams.

Vokiškas vertimas teisingai perduoda Greimo originalą ir jo pastangas tiksliai aptarti naujus mokslo konceptus. Reikšdamas padėką linkiu, kad šis veikalas, kuris yra Greimo atlikto mokslinio darbo, pagarsėjęsio Prancūzijoje ir už jos sienų, santaurauka, skaitytojams duotų nemažesnį, įkvėpiantį paskatinimą.

Klaus Heger

Heidelbergo Universiteto

Bendrosios Kalbotyros Katedros Vedėjas

ŽVILGSNIS Į 1969 M. EGZILINĘ LITERATŪRĄ

Kuo ne kuo, bet jau pernykščių metų poezijos derliumi egzilėje tai negalėtumėm skųstis: vos ne tuzinas rinkinių, vos ne tūkstantis puslapių! Atstovaujamos, galima sakyti, visos poetų kartos, visos poezijos kryptys. Tematikos skalėje — nemažesni įvairumai: ir religija, ir istorija, ir būtis, ir buitis, ir šeima, ir asmuo, ir meilė, ir mirtis. Rastum ir tikrai svarios kūrybos, rastum ir proginių, laikraštinų „iš reikalo“ ar „įsibėgėjimo“ parašytų eilėraščių, o rastum ir tokių, kurie į pačių autorių ar jų giminių išleistus rinkinius kaip tik ir buvo sudėti gal dėl to, kad ir laikraščiai atsisakė juos spausdinti.

* * *

Kažin kokia nekūniška linksmybė

Mane užliejo deimantų lietum.

Gyvenimas pro veidmainų naktis

Vėl skleidžiasi, lyg tyras pergamentas,

Ant jo penkiom aušrom žėruoja

Antspaudai penki. (Kriavo pergamentas)

3) = veikėjinius (vert. pastaba).